

Úvod

- Tento metodický list slouží k tomu, aby děti seznámil s metodou orální historie a jejími základními principy. Cílem je inspirovat děti, aby samy natáčely rozhovory, ptaly se svých prarodičů a známých na jejich příběhy, zkušenosti či konkrétní události z jejich života. Díky orální historii se děti učí pracovat s různými historickými prameny a poznávají tak dějiny v širším kontextu. Navíc se mohou dozvědět unikátní informace, které nenajdou v učebnici ani v archivech.
- V následujících krocích jsou vysvětlena základní pravidla, jak postupovat při nahrávání rozhovoru, co si připravit, na co si dát pozor, jaké jsou technické i etické aspekty orální historie. Také se dozvíte, jak přepisovat rozhovor do textové podoby, jakým způsobem lze rozhovor dále využít či do jaké podoby je možné natočené vzpomínky zpracovat.

/ 1 Co je orální historie?

- Orální historie je kvalitativní výzkumná metoda, pomocí které zaznamenáváme vzpomínky a vyprávění konkrétních lidí. Jedná se tedy o "ústní", vyprávěné dějiny.
- Nový historický materiál analyzujeme, a interpretujeme tak ústní svědectví o minulosti.
- Orální vyprávění jsou často unikátním zdrojem informací o nějaké události či způsobu života lidí, které nevyčteme z archivů a jiných pramenů.

/ 2 K čemu nám to je?

→ DĚJINY KAŽDODENNOSTI

- Díky orální historii nahlížíme na dějiny z pohledu každodenního života, na dějiny viděné zdola.

→ ZKUŠENOSTI

- Umožňuje nám poznávat, jak konkrétní lidé prožívali a vnímali různé události, jak je hodnotili a interpretovali. A jak se proměňovaly jejich zkušenosti.

→ PERSPEKTIVY

- Orální historie ukazuje různé dějinné perspektivy, které jsou klíčem k pochopení naší minulosti i přítomnosti a které nám mohou pomoci se orientovat i v budoucnu.

→ DĚJINY PÍŠEME MY

- Protože dějiny píšeme každý a každá z nás. Na každém příběhu záleží.

/ 3 Jak začít a co k tomu potřebuji?

- trpělivost a respekt k druhému člověku
- papír a tužku na poznámky
- diktafon nebo mobil
- připravené otázky a témata, na která se chcete ptát
- ochotu naslouchat a doptávat se
- počítač (pro přepis rozhovoru a archivaci)
- souhlas pamětníka/pamětnice s nahráváním rozhovoru a jejich podpis (ještě před natáčením rozhovoru)

/ 4 Na co si dát pozor?

→ RESPEKT

- Každý člověk i příběh je jiný. Reagujte pohotově a s respektem k druhému.
- Orální historie není výslech ani investigativní žurnalistika. Nenuťte člověka mluvit o věcech, o kterých vyprávět nechce.

→ TRPĚLIVOST

- Trpělivě naslouchejte a nechte člověka domluvit. Nesuďte, nehodnoťte, neopravujte, neskákejte do řeči, nedoříkávejte konce slov či vět. Doptat se můžete později.

→ TECHNIKA

- Nepodceňte techniku – mějte náhradní baterky do diktafonu, nabitý telefon, k nahrávátku je dobré mít stojánek, který umístíme na stůl přímo před pamětníkem/pamětnicí (zvuk nebude z dálky).

→ ČAS

- Vyhradte si dostatek času (během natáčení můžete dělat i pauzy)

→ KLID

- Najděte klidné místo (třeba u pamětníka/pamětnice doma), minimalizujte hluk (zavřete okna, vypněte mobily, pozor na domácí mazlíčky apod.).

→ TICHO

- Nejčastější chybou je slovní přitakání (hm, hm, ano...). Na nahrávce je slyšet všechno! Reagujte pouze neverbálně, přikývněte, usmějte se.

→ EMOCE

- Když se dotknete citlivého tématu (např. smrt rodičů, nemoc, rozvod apod.), neskákejte do řeči, nechte pamětníkovi/pamětnici prostor i pro odmlku a ticho, příp. povzbudte, že slzy jsou v pořádku, nabídněte pauzu, dolejte čaj apod.

/ 5 Jak se ptát?

→ REŠERŠE

- Dopředu si udělejte rešerši tématu, životopisu, místa bydliště a historického kontextu osoby, které se ptáte, napište si poznámky.

→ STRUKTURA

- Připravte si strukturu rozhovoru a otázky – zformulujte si konkrétní otázky a okruhy témat, na která se chcete ptát

→ POZNÁMKY

- Papír si vytiskněte a během rozhovoru si jednotlivé otázky a body odškrtněte a zapisujte si poznámky (co vás zaujalo, co nebylo jasné, co se chcete ještě doptat)

→ OTÁZKY

- Zásadní je klást otevřené otázky (ne pouze ano/ne, např. „Měla jste hezké dětství?“ vs. „Jaké jste měla dětství?“ nebo „Vyprávějte mi o svém dětství.“).
- Stručně, ideálně se neptat na více věcí najednou, nedostane se vám na vše odpovědi.

→ DĚTSTVÍ

- Ideální je začít chronologicky, pamětníkům/pamětnicím se zpravidla nejlépe začíná dětstvím (ale samozřejmě záleží na tématu a zaměření rozhovoru).

→ **IMPROVIZACE**

- Na všechny otázky zpravidla nedojde nebo je přeformulujete v průběhu rozhovoru vlastními slovy či v rozdílném pořadí, ale je dobré mít o co se opřít.

→ **REAKCE**

- Nechte se vést rozhovorem, reagujte na vyřčené, improvizujte, doptávejte se.

/ 6 Na co nezapomenout?

Pokud nechcete mít příběh zaznamenaný pouze pro své osobní účely, ale chcete s ním dále pracovat ve škole nebo části zveřejňovat, pak nezapomeňte na tato pravidla, která je třeba dodržet:

→ **ÚVOD**

- Na začátku řekněte datum a místo natáčení rozhovoru a jméno pamětníka/pamětnice a vašeho projektu.

→ **SOUHLAS**

- Klíčové je mít souhlas s nahráváním, zpracováním osobních údajů a použitím informací a rozhovoru v rámci vaší další práce.

→ **VYSVĚTLENÍ**

- Před samotným rozhovorem vše jasně vysvětlete – kde bude nahrávka uložena, jak se s ní bude dále nakládat, kdo k ní bude mít přístup, zda bude zveřejněná, k čemu ji budete používat.

→ **ANONYMIZACE**

- Domluvte se, zda rozhovor bude anonymní, nebo ne, zda bude užíváno reálné jméno či pseudonym.

/ 7 Co dělat po natočení rozhovoru?

→ **ARCHIVOVÁNÍ**

- Rozhovor si uložte a archivujte na více místech (úložiště, externí disk etc.) - pozor na bezpečnost a ochranu osobních údajů.

→ **PŘEPIS**

- Audio nahrávku přepište do textové podoby.

→ **DRUHÉ KOLO ROZHOVORU**

- Připravte si návazné otázky a můžete se s pamětníkem/pamětnicí potkat znovu a doptat se na vše, co vám nebylo jasné.

/ 8 Jak přepisovat?

- Respektujte autentický tok řeči.
- Neopravujte nespisovná a hovorová slova.
- Do závorky můžete přidat emoce (smích/pláč).
- Pozor na vytržení citátů z kontextu (přílišná generalizace, dezinterpretace).

/ 9 Co se s rozhovorem dá dělat dál?

→ **KLÍČOVÉ POJMY**

- Hledejte klíčová slova, zajímavosti, hodnocení a reflexi událostí a témat.

→ **POROVNEJ**

- Porovnejte informace s dalšími historickými prameny a příběhy.

→ **SHRNUTÍ**

- Napište si shrnutí příběhu a medailonek, načrtněte časovou osu životního příběhu.

→ **SDÍLENÍ**

- Vytvořte prezentaci, výstavu, rozhlasovou či divadelní hru, krátký dokumentární film nebo nakreslete komiks!

Závěr

Skrze orální historii vstupujeme do příběhů.

- Jakých? To je na vás! Staňte se detektivy a pátrejte po osudu své rodiny, svých přátel, sousedů nebo třeba vyučujících ve škole.

*„Pravda je, že spoustu věcí jsem zjistila až hodně pozdě, protože, když člověk mluví o sobě, tak vnímá nějaký příběh, který začíná jeho narozením. Ale postupně jsem si uvědomovala, ale až za dlouho, že jsem vlastně už vstoupila do nějakého příběhu, který začal dávno předtím, než jsem se narodila.“ (Věra K. *1956)*

- A jaký je váš příběh? Vstupte do příběhů své rodiny a svého okolí i vy! Orální historie je dobrodružná cesta, nenechte si ji ujít!

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
OP Výzkum, vývoj a vzdělávání

MŠMT
MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY